

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองในปัจจุบัน มีแนวความคิดในเรื่องนี้อยู่ 2 แนวความคิด

แนวความคิดแรก เชื่อว่า เรื่องการเมืองการปกครองและสังคมเป็นกิจการของฝ่ายอาณาจักร (secularist) มีความเห็นว่าพุทธศาสนาในสภาวะปัจจุบันไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องทางการเมืองการปกครองและสังคม พุทธศาสนาไม่อาจจะช่วยแก้ไขปัญหาทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งนับวันจะทวีความสลับซับซ้อนขึ้นได้ หลักการปฏิบัติทางพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ล้าสมัย นำมาปฏิบัติกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ไม่ได้ ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นกิจกรรมของฝ่ายอาณาจักร กล่าวโดยสรุปฝ่ายที่มีแนวความคิดนี้ ไม่เชื่อว่าพุทธศาสนาจะมีบทบาท หรืออิทธิพลต่อวิถีชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน

แนวความคิดที่สอง เชื่อว่า พุทธศาสนากับการเมืองมีความสัมพันธ์กันอยู่ พุทธศาสนามีอิทธิพลซ่อนเร้นอยู่ และอาจนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยไม่คำนึงถึงกาลเวลา เชื่อว่าความสัมพันธ์ที่โต้ตอบกันอยู่ระหว่างศาสนากับการเมืองเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นและต่อเนื่องตลอดเวลา ศาสนายังคงมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองอยู่ก็เพราะว่าสังคมจะคงอยู่ได้ก็เพราะมีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมเป็นเครื่องค้ำจุน ศาสนาเป็นที่มาของกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีไว้สำหรับความคงอยู่ ความเจริญและความปกติสุขของสังคม ผู้ปกครอง (กษัตริย์หรือรัฐบาล) จะมีอำนาจปกครองได้

ก็คือเมื่อสามารถอ้างเหตุผลสนับสนุนความชอบธรรมในอำนาจปกครองของตน ในอดีตและปัจจุบัน ศาสนาและจารีตนิยมยังคงเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญของความชอบธรรม¹

ในแนวคิดที่ 2 ยังเชื่อว่า การพัฒนาประเทศนับตั้งแต่ตะวันตกได้เข้ามานั้นไม่ประสบผลสำเร็จดังที่หวังไว้ ส่วนหนึ่งนั้นเป็นเพราะการละเลยในรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีรากฐานอยู่บนสถาบันพุทธศาสนา ทั้ง ๆ ที่สถาบันพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาในสังคมมาช้านาน ตั้งแต่ก่อนที่วัฒนธรรมตะวันตกจะแพร่กระจายเข้ามา การละเลยสถาบันพุทธศาสนาโดยไม่ปรับแนวทางการพัฒนาแบบตะวันตกให้สอดคล้องและผสมผสานกับวิถีความคิดและแนวทางพุทธศาสนา จึงก่อให้เกิดปัญหาของการพัฒนา²

จากแนวความคิดทั้งสองแนวดังกล่าว ในแนวความคิดแรกที่ว่าพุทธศาสนาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองเท่าไรนักในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในอดีตศาสนาจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเมืองอย่างใกล้ชิด ศาสนาเป็นแหล่งความชอบธรรมที่ผู้ปกครองอ้างอยู่เสมอ แต่ความสำคัญของศาสนาที่มีต่อการเมืองก็ค่อย ๆ เลือนลางลง ตั้งแต่ประเทศตะวันตกออกล่าอาณานิคมผนวกกับการกระจายความคิดในเรื่องความทันสมัยทางการเมือง (modernization) ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐไทยต้องปรับตัวตามเพื่อความอยู่รอด ศาสนาได้เหินห่างจากการเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รูปแบบและกระบวนการเมืองการปกครองต้องแอบอิงอยู่กับความคิดของตะวันตก เรื่องของศาสนาได้ถูกละเลยไปจากเรื่องทางการเมืองอย่างน่าเสียดาย ลัทธิล่าอาณานิคมไม่สามารถเอาประเทศไทยเป็นเมืองขึ้นได้ แต่ในทางความคิดเรากลับตกอยู่ในจักรวรรดินิยมทางปัญญาอย่างตะวันตก แม้ว่า

¹ สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 16-17.

² สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์ นักพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : 2530), หน้า 13.

ผู้นำทางการเมืองของเราประกาศตนเป็นพุทธ แต่ทว่าวิถีชีวิตของเขาลอกเลียนจากพวกผู้ปกครองตะวันตก และต้องการพัฒนาประเทศตามอย่างตะวันตกอย่างไม่มีลืมหืมตาจนละเลยเรื่องทางจิตใจ เรื่องทางพุทธศาสนาอันเป็นศูนย์รวม เอกลักษณ์ รากเหง้าของความเป็นไทยไป เรื่องของพุทธศาสนากลายเป็นเพียงเครื่องมือของการท่องเที่ยว เพื่อหารายได้เท่านั้น พระสงฆ์เป็นแค่ผู้ประกอบรัฐพิธีและสวดมนต์ตามประเพณีเท่านั้น^๓ จะเกี่ยวข้องกับการเมืองบ้างก็เห็นเฉพาะการเป็นแหล่งฐานคะแนนเสียงหรือห้วคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้งเท่านั้นเอง

การละเลยศาสนาในทางการเมืองนั้นต่างก่อให้เกิดผลเสียอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการสนับสนุนและส่งเสริมกระแสของวัตถุนิยม บริโภคนิยม ประชาชนตกอยู่ในความโลภ โกรธ หลง มัวเมากับการดิ้นรนหาความสุข ความสะดวกสบาย เกียรติยศ ชื่อเสียง อาณาจักรแห่งความเสื่อมชยเข้าสู่เขตแดนทางการเมือง เป็นการเมืองที่ไร้ธรรม การเมืองเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้อง การเมืองแบบรูปแบบ การเมืองแบบประชาธิปไตยใจเผด็จการ การเมืองแบบแสวงหาอำนาจ ผลประโยชน์ในตำแหน่งหน้าที่ ส่งผลไปถึงการเมืองแบบค้ำแคบ ปิดกั้นการพัฒนาทางการเมืองอย่างแท้จริง กดดันให้ประชาชนโง่เขลา การเมืองแบบหวงอำนาจไม่ยอมกระจายอำนาจแก่ประชาชนเพราะกลัวเสียผลประโยชน์ เป็นต้น

ความล้มเหลวทางการเมืองไทยดังกล่าวมีปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง คือ การละเลยความสำคัญของพุทธศาสนา โดยมองว่าศาสนาไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่เมื่อผลการละเลยดังกล่าวปรากฏขึ้น หลายต่อหลายฝ่ายหันกลับมาสนใจในเรื่องศาสนากับการเมือง หยุคที่จะตามหลังตะวันตกอย่างไม่มีลืมหืมตา หยุคมาพิจารณาตัวเอง หันกลับมาสนใจศึกษารากเหง้า แก่นสารของเราเองที่จะนำกลับไปแก้ปัญหาอันเลวร้ายที่กำลังเกิดขึ้น และหาหลักการความคิดใหม่ ๆ

^๓ ส.ศิริรักษ์, ศาสนากับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2525), หน้า 261-263.

ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย ที่จะนำเราไปสู่จุดมุ่งหมาย คือมีระบอบการเมืองที่ดี การแจกจ่ายสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมเป็นไปอย่างยุติธรรม ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน

การกล่าวว่า พุทธศาสนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับแค่ความหลุดพ้นเฉพาะตัว เป็นการละเลยอย่างสิ้นเชิงต่อหลักพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปฏิเสธความคิดเรื่องวิญญูณของปัจเจกบุคคล คำสอนของพระพุทธองค์หาได้เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลเท่านั้น คำสอนของพระองค์ได้กล่าวถึงสิ่งที่กว้างขวางกว่านั้น ซึ่งย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสังคมการเมือง ความพยายามที่จะเข้าใจพุทธศาสนาโดยไม่มองความเกี่ยวพันกับสังคมในสิ่งที่ผิดพลาด พุทธศาสนาเป็นความพยายามที่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ เป็นโรคร้ายของปัจเจกชน พุทธศาสนาเป็นวิธีที่จะเอาชนะข้อจำกัดแห่งอัตตาของปัจเจกชนเป็นปฐม อันจะนำมาซึ่งความเกี่ยวข้องกับสังคมและการเมือง⁴

เสน่ห์ จามริก ได้กล่าวถึงความสำคัญของศาสนาที่มีต่อสังคมว่า

"...เรากำลังดำเนินชีวิตอยู่ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และมีความล้มพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจอันทวีความสลับซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ ในภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ เช่นนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาทิศทางด้านสังคมของพุทธศาสนาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยลำดับและให้บังเกิดผลในภาคปฏิบัติ ตามความเป็นจริงแล้วความสนใจต่อคุณค่าทางสังคมและจริยธรรมถือเป็นหลักการมูลฐานในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตลอด..."⁵

ซึ่งสอดคล้องกับที่พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 240-241.

⁵ เสน่ห์ จามริก, พัฒนาการลัทธิมนุษยชนในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : 2531), หน้า 26-27.

"...พระพุทธรูปมองเห็นชีวิตด้านในของคุณคน โดยสัมพันธ์กับคุณค่าด้านนอก คือ ทางสังคมด้วย และถือว่าคุณค่าทั้งสองด้านนี้เชื่อมโยงต่อเนื่องถึงกัน ไม่แยกทางกันและสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน..."^๕

ดังนั้น ตามแนวทางที่สอง จึงยังคงเป็นแนวความคิดที่น่าสนใจอยู่ เรื่องของศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของไทย คติ ความคิด ความเชื่อของคนไทย โดยส่วนใหญ่ยังมีพื้นฐานความคิดอยู่บนความคิดทางพุทธศาสนา และขณะเดียวกันที่การเมืองเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ของคนในสังคมในเรื่องการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม การจะปรับใช้ให้การเมืองเป็นการเมืองที่ดีได้นั้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการคำนึงถึงความสอดคล้องทางความคิดพื้นฐานของคนในสังคม การปรับใช้ความคิดพื้นฐาน (พุทธศาสนา) เพื่อพัฒนาเรื่องทางการเมือง จากเหตุผลดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าพุทธศาสนากับการเมืองมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญและน่าศึกษา

ในเรื่องของ "การเมือง" เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่นักรัฐศาสตร์ทุกคนให้ความสำคัญ สนใจและติดตามค้นคว้าอยู่เสมอ เริ่มต้นตั้งแต่ความหมายของคำว่า "การเมือง" ซึ่งนักรัฐศาสตร์ทั้งหลายได้ให้นิยามคำนี้ต่าง ๆ กันไป จนมาถึงรูปแบบหรือระบอบการเมืองที่ดีควรเป็นอย่างไร ในกระแสของการเมืองโลกปัจจุบันต่างได้ข้อสรุปแล้วว่า ระบอบการเมืองที่ดีที่สุดหรือเลวน้อยที่สุดนั้นก็คือระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย ข้อสรุปนี้มีความหนักแน่น และน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อระบอบการปกครองที่ตรงกันข้ามกับประชาธิปไตยล่มสลาย คือ การล่มสลายของสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นหัวเรือใหญ่ของระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ สหภาพโซเวียตเอง หลังจากการแยกเป็นรัฐเอกราชทั้ง 15 รัฐ แต่ละรัฐก็หันกลับมาพัฒนาประเทศ เปลี่ยนแปลง

^๕ พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตโต), "พุทธธรรม", วรรณไวทยาการ (กรุงเทพมหานคร : 2514), หน้า 187.

สิ่งต่าง ๆ ในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รัฐเอกราชทั้งหลายหันมาสถาปนาและพัฒนาประชาธิปไตยในรัฐของตน โดยเฉพาะรัสเซียซึ่งเป็นรัฐที่สำคัญและโดดเด่น ต่างเร่งพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในทางการเมืองนั้น ประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในโลกต่างพยายามพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศของตน เรียกได้ว่ากระแสการเมืองโลกปัจจุบันนี้คือ กระแสของประชาธิปไตย

ประเทศไทยเราก็เป็นประเทศหนึ่งที่พยายามจะพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นให้ได้ นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการเมืองการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. 2475 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นก้าวแรกของสังคมไทยที่เห็นได้ชัดเจนที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย แต่ในเวลา 60 ปี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา การเมืองของไทยกลับล้มลุกคลุกคลานในการพัฒนาประชาธิปไตยมาโดยตลอด แม้ในส่วนของการปกครอง ประเทศไทยได้ชื่อว่ามีรูปแบบการปกครองว่าเป็นประชาธิปไตย แต่ในส่วนของเนื้อหาการเมืองการปกครองของไทยเรา ยังไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มคำว่าเป็นประชาธิปไตย แต่เรากล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มคำได้ว่า ประเทศไทยเรายังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อำนาจทางการเมืองยังคงอยู่กับชนชั้นนำกลุ่มน้อยที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาบริหารประเทศโดยวิถีทางที่มีใช้ประชาธิปไตยที่แท้จริง เช่น การนำรถถังและอาวุธมาเป็นใบเบิกทางเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของทหาร ซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ บนประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยคณะทหารผู้ยึดอำนาจมักจะกล่าวว่า การปกครองของคณะตนเป็นประชาธิปไตย แม้บางช่วงเวลาที่ผู้มีอำนาจปกครองแบบเผด็จการอย่างชัดเจนก็ยังมีวาทะที่จะอ้างกับประชาชนว่าเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ เป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ในอีกด้านหนึ่ง การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในระยะหลัง โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กลุ่มที่มีกำลังทุนอาศัยช่องเปิดทางการเมืองที่ปลอดจากอิทธิพลของคณะทหารเข้าสู่อำนาจทางการเมือง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มคน แม้การเข้าสู่อำนาจจะเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่เนื้อภายในนั้น กลับมีการซื้อเสียงจากประชาชน จนสมัยหนึ่ง มีชื่อเรียกเฉพาะว่า เป็น "โรคร้อยเอ็ด" แต่ปัจจุบัน "โรคร้อยเอ็ด" ก็ยังไม่ได้หายไปจากการเมืองไทย แต่ในทางตรงกัน

ข้าม ในปัจจุบันและในอนาคต "โรคร้ายเอ็ด" จะระบาดไปทั่วประเทศ และโรคนี้อาจมีการปรับตัวมากขึ้น มีความรุนแรง ชับซ้อน ประณีตมากขึ้นเพื่อเกาะกิน การเมืองไทยหรือ ประชาธิปไตยไทยให้ไม่พัฒนา และมีโอกาสล่มสลายไปในที่สุด กล่าวคือ ในการเลือกตั้งทุกระดับ ในปัจจุบัน ถ้าไม่ใช้เงินซื้อเสียงโอกาสจะได้รับเลือกก็น้อยลง การแจกน้ำปลา แจกรองเท้า ล้าสมัยไปแล้ว ต้องเงินอย่างเดียว และแจกนอกรีตนี้ นอกจากนี้เทคนิคเพื่อให้ได้ชัยชนะก็ มากมายซับซ้อนประณีตขึ้นจนตามแทบไม่ทัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงว่า ผู้แทนราษฎรของเรา ส่วนใหญ่จริง ๆ มีใช้นักการเมืองเลย แต่เป็นแค่ "นักเลือกตั้ง" หรือนักแสวงหาโอกาสที่จะเข้าไปครอบครองอำนาจการเมือง เพื่อผลประโยชน์แก่ตนเองเพื่อน้องและครอบครัวมากกว่า

บรรยากาศทางการเมืองไทยที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่เห็นมีวิวัฒนาการ ความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดแก่สังคมไทยเลย การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็น ประชาธิปไตยที่ถูกอำนาจเก่าของ รสช. ร่วมมือกับฝ่ายค้านกลายเป็นเสียงข้างมากในรัฐสภา "คว่ำ" ความพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญของฝ่ายรัฐบาลพอตั้งกรรมาธิการใหม่ แก้รัฐธรรมนูญใหม่ ขณะเดียวกันก็มีการประท้วงโดยการอดอาหารของ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร จนนำไปสู่การตั้งคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อลดกระแสความรุนแรงเท่านั้นเอง แม้ว่าผลงานที่ออกมาของ คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตยจะดีเพียงใด แต่การให้ความสนใจของนักการเมืองต่อผลดังกล่าวก็ยังน้อยอยู่มากและในขณะที่มีการลงมติรับร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะมาตรา 198, 199 พรรคความหวังใหม่อาศัยจังหวะนี้เล่นการเมือง โดยหาเสียงกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่จะ เสียประโยชน์ไป หากมาตรา 198, 199 ผ่านไปได้ โดยพรรคความหวังใหม่ไม่รับ หรือไม่ สนับสนุนให้ผ่านมาตรานี้แล้วถอนตัวจากการร่วมรัฐบาล โดยหวังว่าจะมีการยุบสภา เพื่อเลือก ตั้งใหม่ เพราะพรรคร่วมฝ่ายค้านทุกพรรคต่างร่วมกันลงสัตยาบันไม่ร่วมรัฐบาลเด็ดขาด แต่ในที่สุด พรรคชาติพัฒนาที่ "ฉีก" สัตยาบันเข้าร่วมรัฐบาล ทำให้พรรคความหวังใหม่มีบทบาททางการเมืองลดลงอย่างมาก แต่ด้วยความต้องการอำนาจและตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พรรคความหวังใหม่ โดย พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ และนายวิระ มุสิกพงศ์ ได้เสนอแนวคิดใหม่ คือการตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้น คือ "พรรคดำรงไทย" โดยจะ รวมพรรคต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อจัดตั้งรัฐบาลได้ นั่นคือ การประสงค์จะตั้งรัฐบาล โดย หัวหน้าพรรคจะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นั่นเอง มีให้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของ

ประชาชนเลย และแนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในเวลาที่พอเหมาะกับการที่บรรยากาศทางการเมืองกำลังสับสน มีเค้าของการยุบสภา เพราะมีความขัดแย้งระหว่างพรรครัฐบาลอย่างมาก โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ กับพรรคพลังธรรม โดยเกิดจากปัญหาที่สำคัญต่าง ๆ เช่น ปัญหาเรื่อง สปก.4-01 ปัญหาการประมุขการเก็บขยะในกรุงเทพมหานคร ปัญหาน้ำมันเถื่อน ซึ่งยังคงคลุมเครือไม่มีความแจ่มชัดให้ประชาชนได้รับรู้ตรวจสอบอย่างโปร่งใสได้เลย

การเมืองของไทยยังสับสน คับครั้น ต่อสู้กันบนฐานความชอบธรรมที่อ้างจากการเลือกตั้งมาจากประชาชน แต่เนื้อแท้ คือ การขัดแย้งทางผลประโยชน์ อำนาจ ตำแหน่ง ประชาธิปไตยที่มักจะถูกนักการเมืองอ้างเสมอ นั้น ไม่ได้รับความเหลียวแล ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวถึงอนาคตของประชาธิปไตยไทยไว้ว่า

"...อนาคตของประชาธิปไตยอยู่ที่การพึ่งตัวเองของประชาชน ประชาชนรู้แจ้ง เห็นจริงแล้วว่า มีนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง...หวังพึ่งไม่ได้ และยังเป็นฝ่ายตรงข้ามกับประชาชน ประชาชนจะต้องแยกแยะน้ำเน่าในชาตินี้ กำจัดหรือปรับเปลี่ยนให้เป็นน้ำดี หรือป้องกันไม่ให้ไหลมาปะปนกับน้ำดี จนทำให้ชาติเน่าไปทั้งชาติ..."⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 342-343.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาการเมือง ปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตยต้องเป็นภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของประชาชนเสียแล้ว และมีใช้ประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่หมายถึงประชาชนทุกคน แต่อย่างไรก็ตามที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น มิได้หมายความว่าทหารเลวหมด หรือนักการเมืองเลวหมดทุกคน ทหารที่ดี นักการเมืองที่มีอุดมการณ์ก็ยังมีอยู่ในการเมืองไทย การกล่าวดังกล่าวนี้อาจแสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนว่า การเมืองไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ดีในสังคมไทยและในสังคมโลกกำลังต้องการและแสวงหาหนทางต่าง ๆ มากมาย การพยายามที่จะเอาตะวันตกเป็นแม่แบบทั้งหมดในการพัฒนาประชาธิปไตยนั้นเป็นที่นิสัจแล้วที่ไม่สามารถสร้างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ และในขณะเดียวกัน ตะวันตกเองก็กำลังประสบปัญหาอย่างมาก เช่น ปัญหาทางสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาใหญ่ที่พบ คือ ปัญหาเรื่องแนวความคิด หรือที่ทางพระเรียกว่า ทุฏฐิ^๒ ดังนั้น ในปัจจุบัน ตะวันตกกำลังจะหาทางออกให้ตนเอง โดยหาแนวความคิดใหม่ ๆ ที่จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ตะวันตกจึงเริ่มหันมาหาตะวันออก และแนวความคิดที่ตะวันตกรสนใจอย่างยิ่งและเป็นความหวังใหม่ในการแก้ไขปัญหามากมายของเขาเหล่านั้น คือ แนวความคิดของพุทธศาสนา ซึ่งมองในแง่หนึ่งก็เป็นเรื่องแปลกดี คือ ขณะที่คนไทยกำลังตามอย่างตะวันตกในเกือบทุกเรื่อง พยายามเลียนแบบ หรือมีทุกอย่างที่ตะวันตกมี ยกย่องคนตะวันตกแต่ตะวันตกเองกลับสนใจตะวันออกหันมาศึกษาตะวันออกกันอย่างจริงจัง เพื่อจะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างหาทางออกไม่ได้ ถ้าให้กรอบความคิดเดิม ๆ เมื่อตะวันตกรสนใจตะวันออกขึ้นมาคนไทยก็เอาอย่าง อีกคือ กลับมาสนใจตะวันออกอย่างตะวันตกบ้าง ดังนั้น การหยุดที่จะตามอย่างตะวันตกและกลับมา เพื่อจะคุบริบททางความคิดความเชื่อของเราเองอย่างจริงจัง เพื่อหาทางผสมกลมกลืนกับหลักทางประชาธิปไตยแบบตะวันตกจึงเป็นอีกทางหนึ่งที่คิดว่า น่าสนใจ และน่าศึกษา

^๒ ดูรายละเอียดปัญหาทุฏฐิของตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้ในบทที่ 4.

บริบททางความคิด ความเชื่อของไทยเรา ก็คือความคิด ความเชื่อบนพื้นฐานของ พุทธศาสนา การกลับมาศึกษาพุทธศาสนาอย่างแตกฉานและลึกซึ้ง โดยเฉพาะหลักพุทธธรรม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น การพยายามวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรม การเมือง กับการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นการพยายามผสมกลมกลืนให้เกิดความประสานสอดคล้องและ ใช้การได้ระหว่างหลักการของตะวันตกกับหลักความคิด ความเชื่อ ของไทย (ตะวันออก) ซึ่ง เราอาจจะพบกับคำตอบที่เราหากันมานานแสนนานก็ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทยกับพุทธศาสนานั้น นับว่ายืนยาวมานับเวลาเป็นพันปี ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพุทธศาสนา ความคิดความเชื่อทางพุทธศาสนาได้หล่อหลอมเข้ากับวิถีชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน เช่น ทางด้านวัฒนธรรมไทยทุกด้านก็มีรากฐานสำคัญอยู่ในพุทธศาสนา ถ้อยคำมากมายในภาษาไทยก็มีต้นกำเนิดมาจากภาษาบาลี และมีความหมายที่สืบเนื่องปรับแปร หรือ "เพี้ยน" มาจากคติใน พระพุทธศาสนา แบบแผนและครรลองตามหลักการของพุทธศาสนาได้รับการยึดถือเป็นแนวทาง และเป็นมาตรฐานสำหรับความประพฤติ การมาเผชิญหน้าที่ และการดำเนินชีวิตของคนใน สังคมไทยทุกระดับ ชาวไทยหลายชั่วอายุคนต่างได้บวชเรียนในพุทธศาสนา วัดเคยเป็นศูนย์กลาง ของทุกสิ่งในหมู่บ้าน โดยเฉพาะเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคม จนอาจกล่าวรวม ๆ ได้ว่า ชีวิตของคนไทยผูกพัน อิงอาศัยกันกับพุทธศาสนาตลอด ตั้งแต่เกิดจนตาย จนหล่อหลอมให้คนไทย มีลักษณะเฉพาะของตน ที่เรียกกันว่า เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ซึ่งแม้ว่า ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 มีการล่าอาณานิคมของตะวันตก วัฒนธรรมตะวันตกไหลเข้ามา และพร้อมกับการปรับตัวของ รัฐไทยที่จะทำให้เป็นรัฐที่มีความศิวิไลซ์อย่างตะวันตก ทำให้เอกลักษณ์ของสังคมไทยได้รับการ กระแทกกระแทกจนสั่นไหวและเจือจางลงไปมาก แต่อย่างไรเสีย พื้นฐานแห่งความเป็นไทย ยังมีพุทธศาสนาเป็นฐานรองรับอยู่^๓

^๓ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะ ศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : 2532), หน้า 1-4.

พุทธศาสนาเท่าที่คนไทยเกี่ยวข้องอาจแยกได้เป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านที่เป็นพระธรรมวินัย โดยเฉพาะส่วนที่เรียกว่า พุทธธรรม หมายถึง หลักการเดิมแท้ ๆ ล้วน ๆ ของพระพุทธศาสนาตามที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ, แสดง และบัญญัติไว้ ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

2. ด้านที่เป็นวัฒนธรรม หมายถึง พระพุทธศาสนา อย่างที่คนไทยรู้ เข้าใจ และประพฤติดปฏิบัติสละสลบต่อกันมา จนซึมแทรกเข้าไปในชีวิตจิตใจ กลายเป็นส่วนหนึ่งแห่งลักษณะนิสัยและความเป็นอยู่ ซึ่งปรากฏออกมาทางวิถีของชุมชน¹⁰

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาอยู่ในจิตใจของคนไทยเกือบทุกคน และแม้ว่าความคิดความเชื่อของคนไทยจะเบี่ยงเบนไปจากหลักเดิม แต่ถึงอย่างไร การจะใช้หลักเดิม (พุทธธรรม) มาประยุกต์ใช้ก็ยังคงมีความเป็นไปได้ง่ายกว่าการใช้กรอบความคิดอื่น โดยเฉพาะกรอบความคิดทางตะวันตก โดยไม่ได้ดูบริบทของกรอบความคิดนั้น ยิ่งทำให้ความคิดของตะวันตกยากที่จะดำเนินไปด้วยดีได้ (ไม่ functional)

และในขณะเดียวกัน หลักพุทธธรรม ก็มีใช้หลักความคิด หรือทฤษฎีที่ล่องลอยอยู่บนอากาศ ดังที่พระธรรมปิฎก กล่าวไว้ว่า

"...พุทธธรรมไม่ใช่เป็นเพียงปรัชญา หรือเรื่องของนักคิด แต่เป็นเรื่องของศาสดา นักปฏิบัติ ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับประชาชนผู้ดำรงชีวิตจริง ท่ามกลางสภาพสังคม และสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในเวลานั้น ๆ ต้องสอนสิ่งที่เขาใช้ได้ ปฏิบัติได้ ให้เกิดประโยชน์สุขแก่เขา ตั้งแต่ปัจจุบัน ดังที่เรียกว่า ทรงสอนความจริงที่เป็นประโยชน์ หากจะต้องรองจนกว่าหลังจาก

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

สถาปนาระบบที่ว่าดีที่สุด ซึ่งความจริงก็ยังเป็นเพียงระบบที่หวังว่าดีที่สุด เสร็จแล้ว จึงค่อยใช้ระบบนั้นทำให้ประชาชนประสบประโยชน์สุขอย่างนี้จะผันความเป็นการปฏิบัติที่เลื่อนลอยและผันจากความมุงมายได้อย่างไร...”^{๑๑}

ซึ่งตรงตามหลักพุทธศาสนาที่ว่า พุทธศาสนามีไข่มุกเพื่อตัวมันเอง คือ พุทธศาสนามีไข่มุกเพื่อตัวพุทธศาสนา แต่พุทธศาสนามีเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งหลักการนี้ถือเป็นหลักสำคัญทางพุทธศาสนา^{๑๒} และการใช้พุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรมให้เกิดประโยชน์นั้น จำเป็นต้องตั้งใจศึกษาหลักพุทธธรรมอย่างแจ่มชัด เพราะหลักพุทธธรรมเป็นหลักกลาง โดยที่แต่ละอาชีพสามารถนำหลักดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย ดังที่พระธรรมปิฎกกล่าวว่

“...พุทธธรรม เป็นคำสอนที่มีระบบแน่นอนอยู่แล้ว...คำสอนในรูปประยุกต์ต่าง ๆ เป็นสิ่งสำหรับผู้ต้องการข้อธรรมที่เหมาะสมกับอัธยาศัย ระดับการครองชีพ และความประสงค์ของตน จะพึงแสวงหาต่อไป...”^{๑๓}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า “หลักพุทธธรรม” เป็นหลักคิดที่สอดคล้องใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของคนไทย “หลักพุทธธรรม” ยังเป็นหลักความจริงที่สามารถใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ หรือในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น “หลักพุทธธรรม” จึงเป็นหลักคิดที่น่าสนใจและน่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๑} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532), หน้า 796.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : 2537), หน้า 6.

^{๑๓} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า 758.

ศึกษาในการที่จะนำหลักดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการการเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตย สำหรับสังคมไทยต่อไป และแนวความคิดที่จะนำหลักพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ทางการเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยนี้ เป็นแนวความคิดที่สอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวความคิดหลักในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเบนจากการให้ความสำคัญทางความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างแผนฉบับที่ 1 ถึง 7 ไปสู่การให้ความสำคัญไปที่การพัฒนาคุณภาพของคน ประชากรพัฒนาใหม่ กลายเป็นว่า "การพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาคน (ให้พร้อมด้วย คุณภาพและคุณธรรม)" ¹⁴ เพราะจากการสัมมนาของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (สศช. หรือ สภาพัฒน์ฯ) เมื่อวันที่ 3-4 มีนาคม 2538 โดยมีผู้ร่วมสัมมนากว่า 1,500 คน จากสาขาวิชาชั้นต่าง ๆ มากมาย ได้ข้อสรุปที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ การพัฒนาประเทศในช่วงต่อไป มีปัญหาใหญ่ที่ทำทายอยู่ข้างหน้า และรอให้แก้ไขอยู่มากมายแต่ทั้งนี้ทั้งนั้น รากเหง้าในการแก้ปัญหาทั้งหมด ต้องเริ่มจากการพัฒนา "คน" คือให้ "คน" เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ¹⁵ การเปลี่ยนแปลงเบนจากแนวคิดเดิมไปสู่แนวคิดใหม่ ก็เพราะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 มีปัญหา คือ ไปเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก และได้ก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อม การกระจายรายได้ รวมทั้งการแตกสลายของชุมชนชนบท ดังนั้น แนวความคิดจึงถึงเวลาเปลี่ยนใหม่ และอาจเรียกได้ว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้ เป็นประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญ ในการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด หรือกระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศไปสู่การมุ่งพัฒนาคุณภาพของคน โดยที่การพัฒนาเศรษฐกิจควรเป็นเครื่องมือของการพัฒนาคนและคุณภาพของคนเท่านั้น ไม่ควรเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอีกต่อไป สิ่งเหล่านี้ แสดงถึงว่ากระบวนทัศน์เก่าของสังคมอุตสาหกรรมกำลังถึงจุดเสื่อมถอย กระบวนทัศน์

¹⁴ สมพร เทพสิทธิ์ธา, "เป้าหมายของการพัฒนาคน", สยามรัฐ (13 มีนาคม 2538) : 6.

¹⁵ เสาวรส รณเกียรติ, "นานาตรศนะอันแตกต่าง-หลากหลาย ถก "แผนพัฒนา ฉบับที่ 8" อนาคตไทยต้องพัฒนา "คน"", มติชน (9 มีนาคม 2538), : 29-32.

ใหม่ที่ให้ความสำคัญแก่คุณภาพของมนุษย์สังคม และสภาพแวดล้อมกำลังก้าวเข้ามาแทนที่ หากแผนฯ 8 สามารถผลักดันให้สังคมไทยก้าวไปอย่างสอดคล้องกับจังหวะเหล่านี้ โดยประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางมาใช้ได้อย่างเหมาะสมแล้ว บางที่เราอาจเริ่มตั้งความหวังกับอนาคตของสังคมไทยกันได้บ้าง และถ้าโชคดีเราอาจจะกลายเป็นตัวอย่างของการพัฒนาแนวใหม่ให้อีกหลายประเทศได้เดินตาม ¹⁶

จากแนวความคิดในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นั้น สอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักพุทธศาสนา หรือหลักพุทธธรรม เพราะเราสามารถพูดได้ว่า หลักธรรมทุกอย่างในทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น ¹⁷

การศึกษาแง่มุมทางการเมืองจากพุทธศาสนานั้น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งสิ่งหนึ่ง คือ การเข้าใจอย่างชัดเจนและแจ่มแจ้งในหลักหรือคำสอนของพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสำคัญของพุทธศาสนา คือ หลักพุทธธรรม ผู้ที่เข้าใจหลักพุทธธรรมอย่างแตกฉานเท่านั้นที่สามารถจะมองเห็น เชื่อมโยงหลักการของพุทธศาสนากับเรื่องทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) นับว่าเป็นปราชญ์คนสำคัญท่านหนึ่งของเมืองไทย ที่เข้าใจหลักพุทธธรรมได้อย่างแตกฉาน ท่านมีผลงานมากมายและสม่ำเสมอ ทั้งในรูปของงานเขียนและการบรรยายในวาระโอกาสต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ งานเขียนและงานบรรยายของท่านครอบคลุมเกือบทุกเรื่องในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา สังคม การศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ นพรัตน์ อนุรัตน์, "แผน 8 การรุกคืบของกระบวนทัศน์ใหม่", ผู้จัดการรายวัน (14 มีนาคม 2538) : 9.

¹⁷ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532), หน้า 10.

วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ผลงานของท่านมีอิทธิพลต่อความคิดของชนชั้นนำในทุกวงการของสังคมไทย งานเขียนของท่านออกสู่สายตาเพื่อให้ประชาชนลิ้มรสทางปัญญาอย่างสม่ำเสมอและก็ขาดตลาดอย่างสม่ำเสมอเช่นกัน ในงานเขียนของท่าน มีข้อสังเกตหลายประการคือ

1. การศึกษาค้นคว้าและการนำเสนอของท่านมุ่งตรงไปที่พระไตรปิฎก อันเป็นเอกสารชั้นต้น มากกว่าที่จะตีความตามอรรถกถาหรือฎีกาอันเป็นคัมภีร์รุ่นหลัง ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ
2. ท่านนำเสนอหลักศาสนธรรมด้วยวิธีที่ท่านได้วิเคราะห์มาแล้วเป็นอย่างดี และมีระบบ แม้ผู้ที่ไม่ได้สนใจเรื่องศาสนาเลย ถ้าได้ศึกษางานของท่านก็ไม่เปล่าประโยชน์
3. หลักพุทธธรรมที่ท่านตีความหรือวิเคราะห์ และนำเสนอ นั้น สามารถทำให้เป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคล สังคมและประเทศชาติ
4. ภาษาที่ท่านนำเสนอ นั้น เรียบง่าย เข้าใจง่าย การยกศัพท์เฉพาะทางพุทธศาสนา นั้น ท่านก็ให้อรรถาธิบายได้ชัดเจน ^{๑๒}

การที่ท่านเป็นนักปราชญ์ ผู้แตกฉานในหลักพุทธธรรม และมีธรรมประยุกต์ในความรู้สาขาอื่น ๆ รวมถึงด้านการเมืองด้วย ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาแนวความคิดในเรื่องพุทธธรรมการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยผ่านทัศนะของท่าน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางการเมืองของประเทศไทยในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๒} วันจักร นงษ์สมัครไทย, พระราชวรมณี-นักคิดเชิงพุทธธรรม, โครงการหนังสือเพื่อสังคม จังหวัดมหาสารคาม (กรุงเทพมหานคร : 2527), หน้า 3-5.

งานวิจัยชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นงานวิจัยที่เกิดจากการตีความของผู้วิจัยในความคิดของ พระธรรมปิฎก ไม่ว่าจะเป็นจาก ตำรา หนังสือ บทความ หรือบทสัมภาษณ์ท่านโดยตรง โดย ผู้วิจัยตั้งใจอย่างจริงจังที่จะตีความให้ตรงกับความหมายของท่านพระธรรมปิฎกมากที่สุดเท่าที่ สติปัญญาและความสามารถที่มีอยู่ของผู้วิจัยที่จะทำได้ ดังนั้น หากว่าการตีความของผู้วิจัย เบี่ยงเบนไปจากความหมายของพระธรรมปิฎกแล้ว ถือว่าเป็นความผิดพลาดในความค้อยปัญญา ของผู้วิจัยเอง และในขณะเดียวกัน งานศึกษาความคิดของพระธรรมปิฎกก็มีผู้ศึกษาหลายท่าน ดังนั้น ในบางเรื่อง งานวิจัยชิ้นนี้อาจสอดคล้องกับงานศึกษาของผู้ศึกษาอื่น ๆ ก็เป็นเหตุที่เข้าใจ ตรงกันได้ และในบางเรื่องอาจจะไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องกับงานศึกษาของผู้ศึกษาอื่น ๆ สิ่งนั้น อาจเนื่องมาจากพื้นฐานการมองจากสายตาในทางรัฐศาสตร์ของผู้วิจัย ซึ่งอาจแตกต่างจาก สายตาของผู้ศึกษาด้านอื่น ๆ ก็เป็นไปได้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาถึงการมองการเมืองและประชาธิปไตย จากกรอบของพุทธธรรมโดย ผ่านทัศนะของพระธรรมปิฎก
2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม การเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตย อย่างสอดคล้องในตรรกะเดียวกัน
3. เพื่อหาทางออกสำหรับการพัฒนาประชาธิปไตยในอีกแนวทางหนึ่งโดยใช้พุทธ ธรรมเป็นหลัก
4. เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีต่อการเมือง ที่หลายฝ่าย ละเลยความสำคัญของสิ่งนี้ (พุทธศาสนา) ไป

สมมติฐานในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐาน ดังนี้

1. ในทัศนะของพระธรรมปิฎก การเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย ต้องตั้งอยู่บน

2. การพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตยต้องพัฒนาที่ตัวบุคคลก่อน
3. หลักพุทธธรรมสามารถมองและตีความหลักการเมืองและหลักประชาธิปไตยได้สอดคล้องกับวิถีของความเป็นไทย

ข้อจำกัดและขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาถึงความสัมพันธ์ใน 3 ตัวแปรหลัก คือ หลักพุทธธรรม การเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย ผ่านทัศนะของพระธรรมปิฎกนั้น มีข้อจำกัดประการหนึ่งในเรื่องการศึกษาเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป การตีความอาจจะเปลี่ยนไปได้ตามการพัฒนาทางด้านกาลเวลาและบริบท ดังนั้น การศึกษานี้จึงจะกำหนดขอบเขตของการศึกษาในเรื่องทัศนะของท่านพระธรรมปิฎก ผ่านการเขียนของท่านและการสัมภาษณ์ท่านโดยตรงในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2514-2538 โดยเน้นประเด็นไปที่ตัวแปรทั้งสามดังที่กล่าวมาแล้ว

ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย^{๑๖}

การศึกษาทัศนะของท่านพระธรรมปิฎกถึงความสัมพันธ์ของตัวแปร 3 ตัวหลัก คือ หลักพุทธธรรม การเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น มีแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ความคิดทางการเมือง
2. การเมือง
3. ประชาธิปไตย
4. แนวคิดเสรีนิยม

^{๑๖} รายละเอียดปรากฏในบทที่ 2.

วิธีการวิจัย

การวิจัยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์ (interview) โดยใช้แหล่งข้อมูลสำคัญ 3 แหล่งด้วยกัน คือ

1. เอกสารชั้นต้น (primary source) ได้แก่ งานเขียน งานบรรยายธรรมของท่านพระธรรมปิฎกจากสิ่งพิมพ์ เอกสารหรือวัสดุสื่อสารต่าง ๆ
2. เอกสารชั้นรอง (secondary source) ได้แก่ งานเขียน หรือ เอกสารต่าง ๆ ที่มีผู้กล่าวถึงท่านพระธรรมปิฎก
3. จากการสัมภาษณ์ (interview) ท่านพระธรรมปิฎกโดยตรง ตลอดจนผู้มีความใกล้ชิดกับท่าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม การเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตย
2. สามารถนำความรู้ความเข้าใจที่ได้นี้ไปประยุกต์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาทางการเมืองและประชาธิปไตยได้อย่างสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย
3. ถ้าประโยชน์จากข้อ 2 เป็นจริงได้ก็เป็นเครื่องแสดงว่า เรื่องของศาสนามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องทางการเมืองอย่างใกล้ชิดในบริบทสังคมไทย เมื่อเป็นเช่นนั้น การให้ความสนใจศึกษาเรื่องศาสนาก็จะมีมากขึ้น ศาสนาไม่ได้มองว่าเป็นแค่เรื่องของคนแก่หรือเอาไว้เพียงให้ชาวต่างประเทศมาเที่ยวชม